

GLOBALIZACIJA KAO PROCES RADA

Datum prijave: 05.09.2014.
Datum prihvatanja: 15.12.2014.

UDK: 316.32:338
Stručni rad

Danimir Štros univ. spec. oec.
Maja Coner, univ. spec. oec.
Danijel Bukovinski, univ. spec. oec.
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Trg Ljudevita Gaja 7, HR-31000 Osijek
Tel: 01/3315886, 099/6948694
e-mail: danimir@brdovec.hr

SAŽETAK - Globalizacija, koja je u središtu društvene i humanističke znanosti u svijetu, ima utjecaj na gospodarske, političke, informatičke, komunikacijske i srodne globalne procese. Nezaobilazan je dio suvremene politike, gdje se postavljaju pitanja o društvenim, gospodarskim i političkim temama te pridonosi li razvoju gospodarstava i društava. Prema pesimističkim shvaćanjima govori se o njoj kao ideologiji koju zastupaju i provode svjetski moćnici, transnacionalne kompanije i organizacije kao globalizatori, odnosno najrazvijeniji i najmoćniji subjekti globalizacije prema vlastitim interesima, dok bi nerazvijeni za njih bili samo objekt s obzirom na to da su glavni pokretači moć i profit. S druge strane, pozitivna razmišljanja govore da će globalizirano svjetsko gospodarstvo bez neučinkovitih ograda biti produktivnije te da će osigurati stabilnost i sigurnost. Navode se i pozitivni primjeri globalnog udruživanja, kao što je zalaganje na ekološkom i bioetičkom planu, a protiv globalnog zatopljenja. Također se globalno djeluje protiv zloporabe genetičke tehnike i inženjerstva.

SUMMARY - Globalization as a process that is ongoing has an impact on the economic, political, IT and communication, and similar global processes and as such is central to the social sciences and humanities in the world. Globalization as such is an inevitable part of modern politics, where questions are asked about the social, economic and political issues and whether it contributes to the development of economies and societies or not. According to pessimistic perceptions it is described as ideology represented and implemented by world powers, transnational companies and organizations as globalizers, i.e. the most developed and most powerful actors of globalization with their own interests, while the undeveloped are just an object for them since the main drivers are power and profit.

On the other hand, we have positive thinking which suggests that the globalized world economy without the inefficient boundaries would be more productive and that would lead to better stability and security. There are also positive examples of global mergers such as commitment to ecological and bioethical plan against global warming. They are also working on a global plan against unexpected possibilities in the field of genetic engineering techniques.

1. UVOD

Fenomen globalizacije (globus - zaokružen, globus - kugla) kao višedimenzionalan (gospodarski, politički, informatički, komunikacijski i sl.) svjetski proces aktualan je i urgentan problem današnjice, ali i budućnosti.

U središtu je zanimanja suvremene politike, a prije svega društvene i humanističke znanosti, pa i u Hrvatskoj privlači znanstvenu pozornost. Socijalna teorija kao bitan dio znanosti o društvu po svojoj je naravi, naime, refleksija i konceptualizacija objektivnih društvenih procesa i odnosa.

Globalizacija je nezaobilazan dio suvremene zbilje, gdje se postavljaju pitanja o društvenim, gospodarskim, političkim i kulturnim vidicima, njenim pozitivnim i negativnim posljedicama na nacionalni i kulturni identitet. Svijet postaje

“globalno selo” u kojemu su zemljopisne udaljenosti i civilizacijske razlike sve manje.

Iz pesimistične perspektive globalizam je ideologija koju zastupaju i provode svjetski moćnici, transnacionalne kompanije i organizacije kao globalizatori, tj. najrazvijeniji i najmoćniji subjekt globalizacije prema svojim interesima, dok su nerazvijeni samo objekt, s obzirom na to da su pokretači globalizacije profit i moć.

Pozitivna, pak, struja ističe da će globalizirano svjetsko gospodarstvo bez neučinkovitih ograda biti produktivnije te da nudi izvjesnu stabilnost i sigurnost. Kao pozitivan primjer navodi se globalno zalaganje na ekološkom i bioetičkom planu. Primjerice, protiv globalnog zatopljenja, jer pojedine zemlje, poglavito male i siromašne, ne mogu mnogo učiniti, kao i zloporabe genetičke tehnike i inženjerstva.

Za razliku od internacionalizacije u kojoj su nacionalni identiteti očuvaniji, kao i suradnja između nacionalnih entiteta, u globalizaciji te se posebnosti sve više izjednačuju. Rasprave i prosvjedi o globalizaciji upozorili su na njezine negativne, nedemokratske aspekte, zanemarivanje društvenih, gospodarskih i kulturnih razlika, naglasivši da svjetskim gospodarstvom upravljaju materijalni i strategijski interesi bogatih zemalja, na štetu okoliša, ljudskog zdravlja i zemalja u razvoju općenito. Antiglobalistički pokreti se umrežuju i, što je paradoksalno, postaju također globalisti.

Zbog navedenog s pravom se postavlja pitanje ugrožava li globalizacija nacionalne i kulturne identitete. Globalizacija je nastavak projekta modernizacije, to jest moderni projekt svijeta koji se zasniva na racionalnosti, metodičnosti, napretku i rastu koji još nije dovršen.

Modernizacija društva počinje građanskim revolucijama 18. i 19. stoljeća, a sama modernizacija kao opći i ubrzani društveni razvitak. Politologijski gledano, rezultat modernizacije i globalizacije bit će dovršetak oblikovanja građanskoga društva, započetog građanskim revolucijama, s tendencijom stvaranja svjetskog saveza, što uključuje moralnu dimenziju toga procesa, ali i dimenziju političke kulture. Očituje se u nastojanju da se znanost, tehnika i moć ne instrumentaliziraju totalitarnim težnjama, podčinjavanju i iskorištavanju manjih i siromašnijih, da se očuvaju ljudska prava, sloboda, civilno društvo, pa i u tranziciji kao dijelu globalizacijskog procesa. Na kraju, u pokušaju odgovora na urgentna pitanja o kulturnim identitetima u procesu globalizacije, čini se nespornim da se opstanak i razvitak nacionalnih i kulturnih identiteta, osobito malih zemalja kakva je i Hrvatska, treba zasnivati na stalnom promišljanju vlastitoga identiteta u uvjetima neprestane promjene svjetskoga okruženja. Politički gledano, unutarnja politika ne može više ne voditi računa o vanjskoj, odnosno o uklapanju u svjetske tokove.

Globalizacija traži pravnu državu kao civilizacijsku stečevinu na nacionalnoj razini sa svim instrumentima za provedbu i regulaciju globalnih procesa.

Ona pretpostavlja i socijalnu državu blagostanja kao branu totalitarizmu čija je podloga materijalna i društvena bijeda. Iz navedenog proizlazi da se i Hrvatska mora izboriti za siguran položaj u međunarodnom gospodarskom, političkom, vojnom, informatičkom i komunikacijskom poretku, vodeći računa o glavnim trendovima općeg svjetskog razvoja te potrebi uključivanja u integracijske procese, ali i o kulturnom pluralizmu, o vlastitim kulturnim temeljima, tako da razlike budu prevladane i očuvane.

Hrvatski nacionalni identitet oblikovao se, osim pod utjecajem određenih političkih razloga, na temelju kulturnih čimbenika. Tradicionalna narodna kultura i standardizirani jezik i književnost, naobrazba i katolička vjera osnovni su integrativni čimbenici.

Teško se oduprijeti onome što je G. Ritzer nazvao "mekdonaldizacijom društva", ali treba očuvati sve domaće prepoznatljive proizvode iz mora i s kontinenta (morski plodovi, purica s mlincima, domaće vino). Odgovor na tako postavljena pitanja glasilo bi da globalizacija zapravo ne treba značiti negaciju ili brisanje nacionalne kulture, kulturnoga identiteta, znači ni hrvatskoga, te kulturnog pluralizma, već širenje i usvajanje civilizacijskih procesa, fenomena, stila života i ponašanja, prije svega na razini gospodarstva, medijskih i prometnih komunikacija, informatike, ekologije, turizma i športa.

Globalizacija je, kako je rečeno, nastavak projekta modernizacije, ponajprije na znanstveno-tehničkom i gospodarskom planu, što se odlikuje racionalnošću, organiziranošću, efikasnošću, zajedništvo i napretkom. U realističnoj projekciji, onaj između krajnosti idealiziranja i katastrofizma, trebala bi biti nerepresivna integracija u kojoj su očuvane i posebnosti, odnosno sveza općega i posebnoga. Stoga ona nije nužno gubljenje identiteta, suvereniteta i denacionalizacija, osobito u duhovnoj kulturi. Za očuvanje i budućnost humanuma presudan je upravo takav odnos prema duhovnosti, odnosno prihvaćanje svih njezinih ljudskih dimenzija i vrijednosti, općih, posebnih i osobnih.

Globalizacija je civilizacijski fenomen i proces u kojem se središta i akteri mijenjaju i gdje u suvremenosti prevladavaju gospodarski, tehnologijski, informatički, komunikacijski, a manje autentični kulturni, jer duhovna kultura je u svojoj biti univerzalna i posebno otvorena za sve specifičnosti koje pokazuju dramatične i stvaralačke načine, gdje je čovjek u različitim prostorima i vremenima nastojao ne samo preživjeti nego svoj život i oplemeniti. Duhovna kultura (umjetnost, religija, filozofija, društvena i humanistička znanost) uza svoje opće univerzalne ljudske vidike sadrži i autohtone prostorno-vremenske te osobne stvaralačke obzore i izvore, fokusirane prije svega na jeziku i stvaralačkom rukopisu, pohranjene i očuvane u kulturnoj tradiciji i oblikovanom kulturnom identitetu (pa tako i u hrvatskome) kao čvrstom temelju novih stvaralačkih dostignuća.

Ukratko, to je stvaralaštvo u svojoj biti i proizvođač i proizvod određenoga sociokulturnog kruga, jamstvo povijesnoga kontinuiteta njegova identiteta.

2. GLOBALIZACIJA KAO PROCES

Globalizacija je posljednji stadij u neprestanome procesu društvenih promjena, a sam izraz počeo se upotrebljavati prije dvadesetak i više godina za novi val promjena u gospodarstvu, tehnologiji i društvu.

Većina autora slaže se da globalizacija nije ništa novo, posrijedi je stari proces koji je počeo prije stotinu ili više godina (Hirsh i, Thompson, 1999), točnije u 18. stoljeću u doba kada je Europu zahvatio val društvenih promjena. Otkad je industrijalizacija postala glavnim procesom koji oblikuje društvo, glavna značajka toga razdoblja je eksponencijalna brzina društvenih promjena. U tradicionalnim društvima promjene su tekle vrlo sporo i naraštajima se živjelo u uglavnom neizmijenjenim uvjetima.

Stoga danas možemo očekivati velike promjene ne samo od naraštaja do naraštaja nego i u jednoj generaciji. Primjerice, u obitelji se nekad isto zanimanje prenosilo s koljena na koljeno, dok je danas vrlo izgledno da pojedinac za radnoga vijeka promijeni nekoliko zanimanja.

Društvene znanosti ove su procese opisale različitim pojmovima. Industrijalizacija, modernizacija, postindustrijalizam i postmodernizam - sve su to bile ili su još krilatice poput globalizacije danas. Ne može se također isključiti mogućnost da uporaba pojmova u društvenoj znanosti podliježe modnim trendovima i uvelike odražava transparentnost glavnih snaga i procesa koji oblikuju društvo.

Industrijalizacija je bila prvi pojam što su ga znanstvenici društvenih znanosti upotrijebili za opis velike preobrazbe društva tijekom koje je industrijska proizvodnja postala glavnom granom proizvodnje. Ta je promjena bila duboka, te se izraz "industrijska revolucija" rabi ne samo za opis prijelaza s manufakturne na industrijsku proizvodnju nego i za šire strukturne promjene. Posljedice su bile golem rast produktivnosti i promjene u brojnim područjima - strukturi zanimanja, organizaciji rada, profesionalnim vještinama, obrascima potrošnje i kulturi općenito.

Pojam modernizacije utrebljava se za širi spektar promjena u kojemu društvo postaje kompleksnije, urbanizira se i diferencira, a proizvodnja i društvena organizacija sve se više temelje na znanosti. U društvenim znanostima pojam modernizacije osobito se upotrebljavao za opis procesa putem kojega su krenule zemlje Trećega svijeta, zemlje koje su zaostajale u procesu promjena, industrijalizacije i modernizacije (Inkeles, Smith, 1974). Činjenica da se od početka procesa industrijalizacije postupno industrijaliziraju, odnosno moderniziraju i nemoderne zemlje govori da su industrijalizacija i modernizacija globalni proces.

Za pojam globalizacije nije nevažno objašnjenje postindustrijskog društva oje je razvio Daniel Bell u šezdesetim godinama.

Odnosio se na najrazvijenija društva koja nakon industrijalizacije i modernizacije prelaze u novu fazu razvoja. A obilježava je bitna promjena u strukturi proizvodnje. Riječ je, naime, o prijelazu iz industrijskog razvoja na tercijarni sektor (sektor usluga). Bell se pozivao na strukturu zaposlenosti kao glavni empirijski pokazatelj prijelaza. Kada broj zaposlenih u sektoru usluga preraste broj zaposlenih u industriji, zemlja ulazi u postindustrijsku fazu. U takvu sustavu znanje zamjenjuje kapital, inovacije tradiciju, a ideje manualni rad te postaju glavni izvori moći i rasta. No premda je bilo očito da je razvoj postindustrijalizacije univerzalan (globalan), u analitičkim se shemama to nije isticalo. Najviše pozornosti posvećivalo se unutarnjim promjenama što su se odigravale u najrazvijenijim društvima, novim tehnologijama, novim industrijama, novim strukturama zanimanja, informacijskim tehnologijama itd. Može se slobodno zaključiti da su tendencije globalizacije bile inherentne (prisutne) u procesima industrijalizacije i modernizacije. Konceptualno, industrijalizaciju i modernizaciju ne možemo izjednačiti sa suvremenim pojmom globalizacije. Naime, industrijalizacija i modernizacija mogu se razviti u izoliranom društvenom sustavu, primjerice u naciji-državi ili nekom dijelu svijeta. Globalizacija je, pak, proces industrijalizacije i modernizacije koji se širi globalno i ima integrirajuću funkciju.

3. POSLJEDICE GLOBALIZACIJE

Ekonomske promjene: U većem dijelu svijeta u protekla tri desetljeća zabilježen je ekonomski rast. Unatoč političkim previranjima nakon pada komunizma u istočnoj Europi i nedavne azijske ekonomske krize, rast BNP-a bio je od 1974. do 1993. dojmljiv: 7,5 % u istočnoj Aziji, 4,8 % u južnoj Aziji te skromnih 2,0 % u istočnoj Europi i 2,6 % u zemljama bivšeg SSSR-a. Ista je stopa razvoja postignuta u Latinskoj Americi. Subsaharska Afrika, sjeverna Afrika i Srednji istok imali su, pak, prosječnu stopu rasta 1,2 % (prema podacima Svjetske banke, *The Economist*, 1. listopada 1994). Zemlje u razvoju zabilježile su stopu rasta od 2,9 %.

S obzirom na to da su neki dijelovi svijeta bili veoma uspješni, a drugi nisu, teško je reći da je jedan čimbenik kriv za uspjeh Azije i daljnje propadanje zemalja subsaharske Afrike. Mogli bi utvrditi čak suprotno, dakle da je globalizacija općenito donijela smanjenje razlika za one koji su u tom procesu više sudjelovali. Stoga možemo zaključiti da se ekonomski rast može objasniti ponajprije otvorenošću gospodarstva. Otvorenost je jedan od ključnih pokazatelja globalizacije. Zemlje u razvoju s otvorenim gospodarstvima bilježile su u sedamdesetim i osamdesetim godinama godišnju stopu rasta od 4,5 %, dok je

godišnja stopa rasta zemalja sa zatvorenim gospodarstvima bila tek 0,7 % (Sachs, Warner, 1999). Iz toga možemo zaključiti sljedeće: što je više zemalja sudjelovalo u procesu globalizacije (mjereno otvorenošću njezina gospodarstva), to je uspješniji bio njezin gospodarski razvoj. Izravna strana ulaganja obuhvaćaju sredstva uložena u proizvodni sektor, tvornice, komunalna poduzeća, energiju i telekomunikacijske kompanije u zemlji u kojoj se ne nalazi sjedište kompanije koja ulaže. Podaci pokazuju da ta ulaganja neprestano rastu te da se sve veći dijelovi domaćega gospodarstva otvaraju za takve inozemne priljeve, pa su se iz zemalja OECD-a povećala od 20 mlrd. USD na više od 200 mlrd. (Alderson, 1999).

Vjerojatno su najdramatičniji noviji primjer telekomunikacije, koje su od državnih monopola pretvorene u velike tvrtke u međunarodnom vlasništvu. Početni poticaj tomu dao je tehnološki razvoj koji je uništio "prirodni monopol" te industrije. Nestali su razlozi za državno upravljanje telekomunikacijskom industrijom pa ju je preuzelo konkurentsko tržište. Zahvaljujući golemom napretku tehnologije postala je jedna od industrija s najbržim rastom u suvremenome gospodarstvu. Teorija ovisnosti smatrala je da će inozemna ulaganja uništiti domaće gospodarstvo. No analize ta predviđanja ne potvrđuju. Rast i poboljšanje socijalnih i ekonomskih pokazatelja povezani su s multinacionalnim tvrtkama. Jedna novija analiza pokazala je koristi inozemnih tvrtki za radnu snagu, o kojima govore četiri činjenice.

Prva je da inozemne tvrtke plaćaju bolje od domaćih. Druga je činjenica da inozemne tvrtke brže od domaćih stvaraju radna mjesta. Treće, inozemne tvrtke mnogo troše na istraživanja i razvoj u zemlji u kojoj ulažu. Četvrto, inozemne tvrtke izvoze više od domaćih. Isto vrijedi za zemlje u razvoju. Primjerice, u Turskoj su plaće u inozemnim tvrtkama 124 % veće od prosjeka, njihov broj zaposlenih godišnje raste 11,5 %, a u domaćim tvrtkama 0,6 % itd.

Strana ulaganja ne nanose štetu gospodarskom napretku zemalja u razvoju. De Soysa i Oneal (1959) ustanovili su da izravna strana ulaganja potiču ulaganja iz domaćih izvora. Globalno dugoročni trend ne potvrđuje nijedan od "katastrofičnih scenarija" za zemlje u razvoju. Međunarodna trgovina veća je no ikad i raste dvostruko brže od opsega svjetskog outputa (Siebert, Klodt, 1999). Međunarodna trgovina postaje pristupačnija zbog smanjenoga troška prijevoza i komunikacije. Širenjem trgovine stvorene su izravne veze između tržišta rada zemalja u razvoju i razvijenih zemalja. Mnogi tvrde da je uvoz iz zemalja u razvoju izravno odgovoran za smanjenje radnih mjesta u razvijenim zemljama. Je li to jedini razlog ili je možda povezano s procesom "deindustrijalizacije" i procvatom novih tehnologija? Društveni su znanstvenici tu

deindustrijalizaciju davno predvidjeli (Clark, 1940).

Prema Aldersonu (1999) u zemljama OECD-a ionako bi se dogodila, čak i bez uvoza iz zemalja u razvoju. Koliko smanjenje broja radnih mjesta pripisujemo tehnološkom rastu, a koliko uvozu jeftinije robe ili izvozu proizvodnih poslova u zemlje u razvoju, ovisi o različitim mjerilima. Nezaposlenost raste u onim istim segmentima radne snage koji su pogođeni deindustrijalizacijom i tehnološkim promjenama te istodobno konkurencijom iz zemalja s nižim troškovima rada (ILO, 1997).

Na drugoj strani brojna su nova radna mjesta stvorena upravo za kvalificirane radnike u informacijskoj tehnologiji i ekonomiji znanja. Iako je očito da izravna strana ulaganja u razvijenim zemljama smanjuju potrebu za nekvalificiranim radom, to je nadoknađeno povećanjem visokokvalificiranih radnih mjesta koja daju komponente ili usluge podružnicama u inozemstvu. Brojna su istraživanja u SAD-u i V. Britaniji potvrdila da je strano ulaganje uglavnom povezano s izvozom u matičnu zemlju koji povećava ukupan izvoz kapitalnih dobara, marketinga i dizajna, dok podružnice i dalje iz nje kupuju tehnologiju i sofisticirane komponente. Nezaposlenost u SAD-u, najotvorenijem gospodarstvu svijeta, veoma je mala (4,1 % u prosincu 1999), što negira tvrdnju da globalizacija mora povećati nezaposlenost u matičnoj zemlji. Gospodarski rast nadoknađuje smanjenje radnih mjesta zahvaljujući procesima globalizacije, a to bi se smanjenje ionako dogodilo kao rezultat tehnološkog razvoja. Druga je strana medalje što strana ulaganja potiču rast zaposlenosti u zemljama u razvoju. Sigurnost zaposlenja iz mnogih razloga postaje sve upitnija. Prvo, sve više poslova sklapa se na ugovornoj osnovi. Ugovaranje i smanjeno sindikalno povezivanje zaposlenika rezultat je upravljačke politike smanjenja troškova rada. U svim zemljama OECD-a sindikati gube moć. Da bi se mogli nositi s previranjima na svjetskom tržištu, promijenili su taktiku. Ne suprotstavljaju se premještanju industrije te podupiru fleksibilnost organizacije i uvjete rada (ILO, 1997). Osjećaj nesigurnosti postao je stoga sveprisutan u svakodnevnom životu.

Mnogi se radnici osjećaju uhvaćenim u utrku i smatraju da pojačana globalna konkurencija pogoršava uvjete rada i njihov standard (Somavia, 2000). Usporedno s gospodarskim rastom i razvojem povećava se jaz između plaća bogatih i siromašnih. Taj je trend vidljiv na svim razinama. Razlika između zemalja OECD-a i siromašnih zemalja u razvoju postaje sve veća. Sve veća nejednakost i polarizacija nadnica i plaća rastu i na nacionalnoj razini. Mnogi društveni znanstvenici taj trend objašnjavaju nizom međusobno povezanih razloga - od seljenja radne snage i razine naobrazbe do nove informacijske

tehnologije i promjena organizacijskog ustroja. S razvojem društva u posljednjih se nekoliko desetljeća radna snaga seli iz tradicionalno slabo plaćenih poslova (u poljoprivredi i proizvodnji) na moderna, bolje plaćena radna mjesta (usluge i ekonomija znanja). U razvijenim zemljama to se može objasniti time što potražnja za visokokvalificiranim poslovima u modernoj ekonomiji znanja sve više raste, a za nekvalificiranim radom pada. Ne prati li ponuda educiranih promjenu potražnje, nastaju velike razlike u visini plaće. Oni koji se ne mogu natjecati na tržištu rada (uglavnom nekvalificirani) ispadaju iz igre, a oni koji uspješno sudjeluju dobro zarađuju. Pad potražnje za nekvalificiranim radnicima rezultat je tehnološkog razvoja. S daljnjim otvaranjem, tehnološkim razvojem i stvaranjem ekonomije znanja potreba za nekvalificiranim postat će sve manja, a ishod će biti veće razlike u primanjima.

Rješenje ili dugoročan cilj trebalo bi biti povećanje rada ili, pak, zatvaranje gospodarstva za konkurenciju iz zemalja u razvoju. Komparativna su prednost razvijenih zemalja tehnologija i znanje, a ne snaga. Poduzeća koja se u visokom stupnju služe informacijskom tehnologijom zapošljavaju obrazovanije radnike, više ulažu u njihovo usavršavanje, radnicima daju više ovlasti i dopuštaju decentraliziranije upravljanje. Informacijsku tehnologiju upotrebljavaju za pomnije praćenje zaposlenih kojima daju veću slobodu odlučivanja. Čini se da su ekonomske posljedice povezane s globalizacijom proturječne. Nejednakosti u primanjima rastu i proširuje se jaz među plaćama, a istodobno u zemljama u razvoju naglo se smanjuje broj ljudi koji žive u siromaštvu (Kearney, 2000). Isto se događalo u povijesti. Primjerice, razlike u plaćama rasle su na početku industrijske revolucije, a poslije su se smanjile. Tako i danas možemo očekivati da će se, nakon početne faze revolucioniranja procesa proizvodnje kojemu danas svjedočimo, razlike početi smanjivati.

4. POLITIČKE PROMJENE

Svijet očito postaje jedinstven (globalan) i u širenju krize. Premda ni to nije novost (primjerice Velika kriza 1929), uzroci i brzina u novom su zamahu. U nedavnoj azijskoj krizi vidljiva je globalna politička i ekonomska suradnja. Ta je kriza uzdrmala cijeli svijet, pa i Rusiju i Latinsku Ameriku. FED (američke Federalne rezerve) je djelovao kao svjetski stabilizator, a američki rast kao snaga koja ostatak svijeta izvlači iz krize. Globalizacija se doista osjetila u svakom kutku planeta (točnije na svakoj svjetskoj burzi) pa su zabrinuti svjetski vođe predvođeni Alanom Greenspanom i Jamesom Rubinom pokušali okupiti sva svjetska

gospodarstva. Brzina i raspoloživost kapitala pridonijeli su labilnosti pojedinih gospodarstava i svjetskoga gospodarstva u cjelini. Jesu li koristi od slobodna protoka kapitala moguće bez nepovoljnih učinaka i nesigurnosti?

Političari daju različite odgovore. Mahatir (član malezijskog parlamenta) govorio je o svjetskoj uroti i izlaz iz krize pokušavao naći u postavljanju zapreka brzini i mogućnosti kapitala da dolazi i odlazi s tog tržišta. Drugi su rješenja vidjeli u otvaranju njihovih tržišta. Sve se više raspravlja o novoj "financijskoj arhitekturi", što bi se moglo smatrati pokazateljem globalizacije jer su za brzinu i protok globalnoga kapitala potrebna nova globalna pravila.

U središtu političkih posljedica globalizacije stoji vlada nacionalne države. Kako novo globalno okruženje i s njime povezane snage, koje djeluju u međunarodnom kontekstu, mijenjaju ponašanje i ulogu vlade glede gospodarstva, prava i zakona, suradnje, vlasti i suverenosti? Proces internacionalizacije i deregulacije kapitala, tržišta i rada potkopava autoritet intervencije nacionalne države (Pierson, 1996). Transnacionalne ekonomske snage ugrožavaju ekonomsku moć nacionalne države. Globalizacijski proces slabi sposobnost države da održi svoju socijalnu ulogu. Države koje u uvjetima međunarodne konkurencije nastavljaju provoditi širokogrudnu socijalnu politiku nameću teret svojoj industriji i smanjuju njezinu konkurentnost. Uloga je vlade da nacionalno okruženje bude privlačnije za poslovanje i ulaganje kapitala. Prvo, većina se vlada bavi pronalaženjem svojih komparativnih prednosti u globalnoj podjeli rada i podupire razvoj koji se temelji na toj prednosti. Kako bi privukle ulaganja, obično donose transparentne propise i zakone koji su u skladu s onima drugih država, razvijaju svoju prometnu infrastrukturu i komunikacije te obrazuju radnu snagu (Leisink, 1999).

Iz države blagostanja s njezinom koncentracijom moći (jer je ta država bila vlasnik, poslodavac, zakonodavac i redistributer) vlade prelaze na korporativnu državu. Onaj isti proces koji ih je vodio u natjecanje na globalnome tržištu sada ih stavlja u položaj smanjivanja socijalnih davanja kako bi smanjile troškove poslovanja, privukle ulaganja te pojedinih domaću proizvodnju. Neki autori to nazivaju "utrkom do dna".

Globalizacija rastače bitne strukture moderne državnosti (Pierson, 1996) prihvaćanjem međunarodnih zakona i propisa u područjima vezanim za ljudska prava i zaštitu okoline, vlade su gurnute u smjeru sve veće globalne suradnje i međudržavne ovisnosti. Mogli bismo reći da suradnja zamjenjuje očitovanje moći. Nacionalne države sve češće surađuju, a društva postaju sve ovisnija jer su problemi koje moraju rješavati sve složeniji i međuovisniji. Međuovisnost, ili u

Durkheimovoj terminologiji “organska solidarnost”, jest neizbježna: s regionalne i nacionalne razine širi se na međunarodnu i globalnu. A države zbog toga očito gube dio svojega autoriteta i autonomije.

Nacionalne države i dalje su posrednice između lokalne i globalne razine. Država će uvijek imati nadzor nad svojim teritorijem i nametati zakone i red, no sve će više zakona i propisa biti multilateralno, a teritorijalnost će gubiti značenje. Da bi nametnule globalna mjerila, globalne će se institucije češće upletati u državne poslove, što će biti glavni poticaj za institucionalne promjene u budućnosti.

5. UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA DRUŠTVO

Globalizacija stvara poslovne saveze mimo državnih granica, širi inovacije i razvija nove vrste društvenih odnosa na velike udaljenosti. Zahvaljujući novoj informacijskoj tehnologiji i jeftinom prijevozu i komunikaciji sve su te veze lako ostvarive. Širenje svakovrsnih informacija utjecalo je na to da nam se svijet čini manji i dostižniji, što ima za posljedicu rast osobnih aspiracija. Ako se te nove težnje ne ostvare, nastaju frustracije i napetost. Težnje za što boljim životnim standardom s globalizacijom rastu vjerojatno mnogo brže od mogućnosti njihova ispunjenja. Možemo predvidjeti da će taj jaz donositi sve veće napetosti.

Proces globalizacije u kombinaciji s fenomenom “sijedenja” najnaprednijih društava stvara nove zanimljive pojave. U društvima koja “sijede” raste potražnja za mladom radnom snagom, a na drugoj strani globalizacija širi univerzalne vrijednosti i većina želi oponašati zapadnjački način života. Općenito, ljudima su glavna kulturna obilježja zapadnih zemalja sve bliža. Oba trenda djeluju kao “pull factor” (poticajni čimbenici) za imigraciju. Nizak ekonomski standard i političke nesigurnosti u zemljama u razvoju su “push factor” za povećavanje imigracije u razvijene zemlje. I dok useljavanje postaje privlačnije i kulturalno prihvatljivije, nova komunikacijska tehnologija djeluje usporavajuće na proces asimilacije. Komunikacija s domovinom postaje veća (od interneta do jeftinijih zrakoplovnih karata). Za razliku od prijašnjih razdoblja kada je useljavanje značilo potpun prekid s domovinom, useljenici sada dulje ostaju “jednom nogom” u domovini. Posrijedi je dijalektičko proturječje: na jednoj strani šire zapadnjačke vrijednosti putem procesa globalizacije, ali na drugoj su otvoreniji kanali za tradicionalne vrijednosti, čak i ondje gdje su useljenici vrlo daleko od domovine. Posljedica je povećana heterogenost razvijenih društava, ali i drugačiji asimilacijski obrasci. Izgradnja identiteta bitan je proces u osobnom sazrijevanju povezan s pripadanjem socijalnim

grupama, organizacijama, udruženjima na području kojem čovjek živi. Identitet je društvena konstrukcija koja upotrebljava građu iz povijesti, zemljopisa, biologije, produktivnih i reproduktivnih institucija, iz kolektivnog pamćenja i osobnih zamišljaja, iz aparata moći i religijskih uvjerenja (Castells, 1997). Ljudi obično pripadaju različitim skupinama zbog produljenja školovanja, rada u različitim organizacijama, boravka na različitim mjestima i sudjelovanja u globalnim trendovima te pritom razvijaju višestruk identitet (Albrow, 2000).

Na tijek izgradnje identiteta djeluje i nova dimenzija, razvoj umreženog društva. Na djelu je proces izgradnje višestrukoga identiteta i prijelaz od identiteta nacionalne države ka globalnom identitetu, proces koji će pred vladu i politiku postavljati posve nove zahtjeve. Naposljetku, često se kao važno postavlja pitanje zajednice i društvene kohezije u globaliziranom svijetu. Kako globalizacija utječe na zajednicu? Jača li globalizacija zajednicu u kojoj se gotovo svi poznaju ili ćemo živjeti u društvu u kojem su ljudi jedni drugima stranci? Istraživanja pokazuju da internet znatno potiče uključivanje zajednice u lokalne akcije kao i odnose na daljinu. Informacijska tehnologija time poboljšava lokalnu komunikaciju, veze sa susjedima i pridonosi učvršćivanju i stvaranju zajedništva na lokalnoj razini. Također olakšava komunikaciju na daljinu i tako učvršćuje veze s prijateljima i rodbinom (Hampton, Wellman, 2000). Internet ohrabruje i promovira građanske akcije na lokalnom i globalnom planu. Hampton i Wellman nazivaju tu pojavu poboljšanja globalne i lokalne komunikacije koja rezultira jačanjem zajedništva “glokalizacija”. Zajednica i društvo nisu više limitirani državnim granicama, već postaju globalne. Zahvaljujući informacijskoj tehnologiji sve će više ljudi komunicirati na daljinu, biti upućeni u događaje u drugim dijelovima svijeta i u njima sudjelovati putem civilnih akcija. Slijedom toga donosit će svoje sudove o globalnim pitanjima i organizirati akcije putem institucija globalnog civilnog društva kao što su nevladine organizacije (NGOs). Na drugoj strani imat će jaku potrebu zaštititi regionalnu specifičnost. Zato možemo očekivati osnivanje sve više pokreta koji će biti okrenuti u oba smjera - u smjeru globalizacije i regionalizacije.

6. ZAKLJUČAK

U kontekstu globalizacije gospodarstvo ne treba sagledavati samo s neoliberalnog i liberalnog stajališta čiji je temeljni postulat zaštita tzv. krupnog kapitala već treba uzeti u obzir i širi kontekst te jačanje reformističkog stava onih vlada koje su socijalno osjetljive i koje se uspješno bore za prava pojedinca u globalnom svijetu (Njemačka, Češka, V. Britanija (laburisti) i

dr.). Reformistička ideja zalaže se za globalizaciju i kapitalizam jer on jest i bit će snažan pokretač društvene dobrobiti, ali za razliku od liberala drže da je za pozitivne rezultate nužna uspostava i provedba određenih sklopova javne politike. Uspješnost reformističke politike očitovala se u Ujedinjenim narodima kada se tadašnji tajnik Butros Ghali kritički odnosio prema nekontroliranoj globalizaciji. Svjetska banka pod predsjedanjem Jamesa Wolfensona od devedesetih godina prihvatila je reformističke inicijative.

Danas nije moguće riješiti problem ekološkog zagađivanja bez suradnje svih koji mogu pomoći, uključujući i aktivnosti Svjetske banke, Ujedinjenih naroda i sl.

Globalizacija traži pravnu državu kao civilizacijsku stečevinu na nacionalnoj razini sa svim instrumentima za provedbu i regulaciju globalnih procesa. Ona predstavlja i socijalnu državu blagostanja kao branu totalitarizmu, čija je podloga materijalna i društvena bijeda. Globalizacija zapravo ne treba predstavljati negaciju ili brisanje nacionalnih identiteta, prije širenje i usvajanje nekih civilizacijskih procesa, fenomena, stila života i ponašanja na razini gospodarstva, medijskih, prometnih, informatičkih, ekoloških, turističkih i sportskih procesa.

LITERATURA

1. Albrow, M. (2000): *Society and Social Diversity, The Challenge of Governance in the Global age.* OECD
2. Alderson, S. A. (1999): *Explaining Deindustrialization: Globalization, Failure, or Success.* American Sociological Association
3. Castells, M. (1997): *The Power of Indentity.* Oxford: Blackwell Pub New Delhi: Sage Publications.
4. Clark, C. (1940): *The Conditions of Economic Progress,* London, Macmillan
5. Hampton, K., Wellman B. (2000): *Cyberspace and Everyday Life.* Annual Meeting ASA, Washington DC
6. Hirsh, Thompson P., Thompson G. (1999): *Globalization in Question.* Polity Press
7. ILO (1997): *World labour report 1997/98.* Industrial relations, democracy and social stability, International Labour Conference.
8. Inkeles, A., Smith D.H. (1974): *Becoming Modern-Individual Change in Six Developing Countries.* Cambridge, Harvard University Press
9. Kearney, A.T. (2000): *Globalization Ledger,* Global Bussines Policy Council.
10. Leisink, P. (1999): *Globalization and Labour Relations.* Edward Elgar Publishing.
11. Pierson, C. (1996): *The Modern State.* London, New York, Routledge
12. Sachs, J.D., Warner, A.M. (1999): *The big push, natural resource booms and growth.* Journal of Development Economics

13. Siebert, H., Klodt, H. (1999): *Towards Global Competition: Catalysts and Constraints in OECD, The Future of Global Economy: Towards a long Boom?,* Paris, OECD.
14. Somavia, J. (2000): *Employment - Intensive Growth in the Context of Globalization,* International Labour Conference.